

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т. Лінгвофольклористика в парадигмі сучасної філологічної науки. *Образне слово Луганщини : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка*. 2016. Вип. 15. С. 41–52.
2. Вовк М. П. Фольклористика у класичних університетах України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.) : навч. посібн. Київ : Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014. 202 с.
3. Грицевич Ю. В. Мова фольклору: діалект vs наддіалект. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2020. № 3 (407). С. 16–24.
4. Гунчик І. Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 232 с.
5. Данилюк Н. Лінгвофольклористичні студії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. *Народна творчість та етнографія*. 2007. № 3–4. С. 4–8.
6. Колесник Н. С. Про загальне та локальне в антропонімії коломийки. *Мова та стиль українського фольклору*. Київ : 1996. С. 64–67.
7. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2006. 591 с.
8. Мех Н. Лінгвофілософська концепція О. О. Потебні й гуманітаристика ХІХ–ХХІ століть. *Культура слова*. 2015. Вип. 83. С. 32–36.
9. Сердега Р. Л. Фольклор як неоціненне джерело інформації і вдячний об'єкт гуманітарних студій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 74. С. 103–107.

Мілана Майданюк

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Богатько В. В.

ДІАЛЕКТНА ФРАЗЕОЛОГІЯ – СКЛАДОВА МОВНОЇ ПЛОЩИНИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Анотація. У статті досліджено процес використання діалектних фразеологізмів у художньому просторі Василя Стефаника. Проаналізовано фразеологічні діалектизми, до яких ми відносимо такі ФО, що містять хоч би один діалектний елемент будь-якого мовного рівня.

Ключові слова: діалектна фразеологія, контекст, фразеологічні діалектизми, редуковані та енклітичні займенники, неповнозначні слова.

Annotation. *The article examines the process of using dialectal idioms in Vasyl Stefanyk's artistic space. We have analyzed phraseological dialecticisms, to which we refer such phraseological units that contain at least one dialectal element of any linguistic level.*

Keywords: *dialectal phraseology, context, phraseological dialectics, reduplicated and enclitic pronouns, incomplete words.*

Мова художніх творів В. Стефаника становить значний науковий інтерес. Словесна творчість письменника – комплекс узаємопов'язаних елементів, у яких потреби, мотиви, настанови, наміри автора виражено різними мовними засобами та організовано у вигляді сукупності стійких зв'язків у єдиній динамічно-асоціативній системі. Саме тому мову новел В. Стефаника досліджували як сучасники письменника, так і науковці ХХ-ХХІ ст.: І. Франко [6], З. Бичко [2], Г. Гершелес [3] та ін. Лінгвісти розглядали колористичну лексику, словотворення, експресію синтаксису художньо-словесної творчості В. Стефаника.

У нашій статті зосередимо увагу на діалектні фразеологізми як складову мовної площини В. Стефаника.

Глибоке вивчення фонду української мови не можливе без аналізу діалектного матеріалу. Діалектна мова своєю експресивністю, неповторною образністю й різноплановістю живить літературну на всіх її структурних рівнях.

Діалектна фразеологія як складова частина діалектології виокремилася в українському мовознавстві порівняно недавно, передусім завдяки працям І. Матвіяса [5], С. Бевзенка [1], М. Демського [4] та ін., які визначили предмет і методи дослідження.

На сьогодні опубліковано низку праць, що фіксують фразеологічний склад діалектних систем. Посилення інтересу науковців до діалектних фразеологізмів не випадкове, оскільки ґрунтується на з'ясуванні особливостей матеріалу, який допомагає глибше зрозуміти механізми творення й функціонування фразеологізмів, розмежувати власні утворення від запозичених, виявити статистику й динаміку фразеологічного фонду національної мови.

Письмова фіксація діалектних фразеологізмів у літературних творах відбиває особливості живого регіонального мовлення й повинна розглядатися в зазначеному напрямку.

Своєрідністю мовотворчості В. Стефаніка є те, що він у своїх творах майже повністю зберігає місцеву діалектну лексику. Новеліст писав про покутських селян південно-західним діалектом. Він вважав незручним в уста персонажів вкладати невластиву їм мову.

Велика кількість діалектної лексики в мовотворчості письменника пояснюється, на наш погляд, уживанням її зі спеціальною стилістичною метою та певними функціями. Один із дослідників мовотворчості новеліста З. Бичко наголошує: «У В. Стефаніка народна розмова, бесіда звучить не спрощено, не виглядає примітивною фотографією, а є внутрішньо-органічною, невіддільною субстанцією його творів» [Бичко 2: 147].

Зауважимо, що письменник використовує не тільки лексико-семантичні покутські діалектизми, а й діалектні елементи всіх мовних рівнів: фразеологічні, словотвірні, морфологічні, фонетичні діалектизми.

Під поняттям «фразеологічні діалектизми» розуміємо сполуки, які містять хоча б один діалектний елемент. Виходячи із цього, у Стефанікових новелах зафіксуємо такі діалектні фразеологічні утворення: *чупер микати, розтягтися як струнва, стреготати зубами, бодай земля і вікінула, і чума збояла би си, та й авус, цицка коло рота не обісхла, чиколонки гризти, що сине за ніхтем* та інші.

Серед цих фразеологічних явищ можна відмітити:

1) суцільні діалектні ФО: *лице би-с мала, най ті шлях трафить, верещати як стеклий, аж скаправів-єм, писочок приперти, скувати на останнє огниво, балу та балу, ба сеї ба тої;*

2) фразеологічні утворення, в яких компонент є діалектизмом: *вік спендити, як на протокулі, відки голова, вимерти до лаби, шпурляв міхами, як галушками, тріскати від роботи, гнути бандиги* тощо.

Поширеними у структурі Стефанікових фразеологічних одиниць є низка *неповнозначних слів* діалектного вжитку: *ади, відай, мой, нічо, ніц, гейби, ци*. Візьмемо для прикладу такі контексти: «*Все йшло ему з рук, а нічо в руки*» (В. Стефанік, с. 13); «*– ...Як був п'єний, то ніколи не входив до хати, ци зима, ци літо – все на приспі спав*» (В. Стефанік, с. 81); «*Ще боялися дуже панщини і панів, жидів отак не мали за нічо, сміялися з них*» (В. Стефанік, с. 258).

З фонетичних рис діалектних компонентів ФО слід відзначити вживання **є** замість **а** після м'яких приголосних: « – *Ой, сегодни діти, такі діти, що аж у н'єтах постиває!*» (В. Стефаник, с. 41); « – *Дай вам Боже здоров'є, пане*» (В. Стефаник, с. 168); « – *От дай Боже здоровлє, Насте...*» (В. Стефаник, с. 215); короткий приголосний між голосними в іменниках середнього роду: «*Личко буде, як папірчек, а волосє таке, як лен*» (В. Стефаник, с. 27); « – *Уже моє оранє скінчилось*» (В. Стефаник, с. 132); « – *То так сумліне точить з рода в рід*» (В. Стефаник, с. 155).

Серед морфологічних діалектизмів ми відзначаємо закінчення **–ов** замість **–ою**, в орудному відмінку однини іменників та займенників: « – *Ліс їм наповідає, а вони сльозу за сльозов просікають*» (В. Стефаник, с. 140); « – *Як дитина за мамов – так заплакала*» (В. Стефаник, с. 14); « – *Все я їх не перу як варт, але павутина павутинов!*» (В. Стефаник, с. 46); « – *Та й головов у стіни не бийте, бо нічо з них не віб'єте*» (В. Стефаник, с. 85).

Численним у творчості письменника є прийом використання редуплікованих та енклітичних займенників **тото, тоті, тот, го, му, ні**: « – *Бувало, що озме в руки, та й горить му у тих руках*» (В. Стефаник, с. 18); « – *Вертаюси додому, а мені то чорно, то жовто перед очима, вітер ні із ніг ізгонит*» (В. Стефаник, с. 31); « – *Пустив го, невіра, марне*» (В. Стефаник, с. 32); « – *Але доки ні ноги носьи, то мус родити хліб*» (В. Стефаник, с. 63); «*Ніби дістала якис тот вексіль, вповідают люде, але тепер єї тот вексіль боками лізе*» (В. Стефаник, с. 83).

У дієслівних формах помічаємо особливості південно-західних говірок. Так, постфікс **ся** звучить як **си**: «*Доста того, що-м вілежєєв три місіці, та й потім нічо з мене не зробилоси...*» (В. Стефаник, с. 32); « – *Мені аж лице лунаєси за такого газду*» (В. Стефаник, с. 33); « – *Та й росте воно в яслах, під столом або під лавов, їст кулаки, умиваєси сльозами*» (В. Стефаник, с. 140).

Для утворення доконаного виду виступає префікс **ві-**: « – *Ой ззолили нас, так нас їмили в руки, що з тих рук ніхто нас не годен вірвати, хіба лиш тікати*» (В. Стефаник, с. 67); « – *Ви вже розум вістаріли, таже не мете на різдво у такі нендзі сидіти*» (В. Стефаник, с. 86).

Форми минулого часу являють собою залишки перфекта в 1 та 2 ос. із скороченим допоміжним дієсловом, причому воно може виступати і після дієслова і перед ним: « – *Ото-м собі долю в бога вімолила*» (В. Стефаник, с. 24); « – *Ні брав-єм си з ним за барки з*

якогос там латюгу, що туманит люди!» (В. Стефаник, с. 76); « – Та й не кричи на нас, бо, небого, **вже-м на розході**» (В. Стефаник, с. 214).

Описові діалектні форми ФО наказового способу 3 ос. утворюються за допомогою частки **най**: « – Нічо ти не кажу, **най ті Бог скарає** за мене та й за діти!» (В. Стефаник, с. 24); «**І старий Іван сказав: а най Бог сохраним!**» (В. Стефаник, с. 79).

Отже, діалектні фразеологічні утворення привертають увагу читача, змушують заглибитися і в мову новели, і в змальований навколишній світ. Вони часто позначають специфічні місцеві реалії, розширюють уявлення читача про умови життя, побут народу. Численними для творчої палітри В. Стефаника є фонетичні та морфологічні діалектизми у структурі ФО, які продуктивно функціонують у мові персонажів. До того ж вони доповнюють місцевий колорит мовлення, надаючи йому експресії. Крім того, фразеологічні діалектизми емоційно насажені, усі вони є компонентами експресіоністичного стилю завдяки створюваній ними простоті і природності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології. *Мовознавство*. 1974. № 2 (44). С. 15 – 19.
2. Бичко З. М. Із спостережень за мовою Василя Стефаника. *Записки Львівської наук. бібл. ім. В. Стефаника*. Київ : Наукова думка, 1995. Вип. 3 С. 144 – 147.
3. Гершелес Г. Василь Стефаник. Василь Стефаник у критиці та спогадах. Київ : Дніпро, 1970. С. 162 – 163.
4. Демський М. Т. Українська фраземіка (дериваційна база, семантико-граматичні особливості) : Автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Ужгород, 1994. 46с.
5. Матвіяс І. Г. Народна фразеологія в матеріалах Атласу української мови. *Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези республ. науков конф.* Київ : Наук. думка, 1972. С. 147 – 148.
6. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ віку. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1984. Т.41. С. 471 – 529.

ДЖЕРЕЛА

1. Стефаник В. Повне зібрання творів : У 3т. Київ, 1949. Т.1. 377 с.